

ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ: ДИНАМІКА ЗА 10 РОКІВ

Н.А.Пустовіт

Інститут проблем виховання НАПН України

У 2005-2007 рр. у рамках науково-дослідної роботи «Науково-методичні основи формування екологічної компетентності учнів загальноосвітньої школи» було досліджено практику екологічної освіти у закладах загальної середньої освіти, а результати висвітлено у публікаціях [1; 2].

Наразі проблема актуалізується у зв'язку з вимогами Закону України «Про освіту»: відповідно до ст.12 екологічна компетентність виступає однією з ключових компетентностей, якою мають оволодіти учні закладів загальної середньої освіти. Нам видається продуктивним дослідити зміни у практиці шкільної екологічної освіти, які відбулися з 2005-2007 рр. і визначити відповідні тенденції. З цією метою у 2020 р. проведено анкетування вчителів біології, географії, хімії за тими ж питаннями, які пропонувались вчителям у 2005-2007 роках.

Зокрема, вчителям пропонувалось оцінити екологізованість змісту предмету, який вони викладають. Респонденти мали можливість обрати пропоновані варіанти відповідей з переліку або навести власну відповідь:

- Висвітлено усі необхідні екологічні аспекти змісту
- Загалом, достатньо екологічного матеріалу
- Недостатньо висвітлено навіть провідні екологічні аспекти

Свій варіант.....

Таблиця 1.

Розподіл відповідей вчителів щодо екологізованості змісту навчальних предметів (у %)

Рік	Висвітлено усі необхідні екологічні аспекти змісту	Загалом, достатньо екологічного матеріалу	Недостатньо висвітлено навіть провідні екологічні аспекти	Свій варіант (немає відповіді)
2005-2007	7,7	46,2	33,3	12,8
2020	20,7	48,3	27,6	3,4

Загалом, переважна частина вчителів (46,2% та 48,3%) вважає екологізованість свого предмету достатньою, причому з роками ця частка змінилася дуже мало. Вагома частка й тих, хто вважає, що недостатньо висвітлено навіть провідні екологічні аспекти (33,3% та 27,6%), проте ця частка зменшилася порівняно з попереднім дослідженням.

Не менш важливою для успішного формування екологічної компетентності є наявність достатнього навчального часу. Оцінюючи екологізованість предмету, який вони викладають, за цим параметром, вчителі обирали з переліку:

- Часу відведено більше, ніж самих екологічних питань у змісті

- Кількість годин відповідає кількості екологічних тем
- Часу менше, ніж необхідно для вивчення екологічних питань
- Насправді часу завжди не вистачає
- Свій варіант.....

Таблиця 2.

Розподіл відповідей вчителів щодо наявності часу на вивчення екологічної тематики (у %)

Роки	Часу відведено більше, ніж самих екологічних питань у змісті	Кількість годин відповідає кількості екологічних тем	Часу менше, ніж необхідно для вивчення екологічних питань	Насправді часу завжди не вистачає	Свій варіант (некоректні відповіді, немає відповіді)
2005-2007	0	20,5	46,2	23,1	10,2
2020	0	44,8	34,5	17,2	3,5

Якщо раніше більшість вчителів відзначали недостатність відведеного навчального часу на вивчення екологічних проблем – „часу менше, ніж навчальних тем” або „насправді часу завжди не вистачає” і за параметром відведеного навчального часу такий стан розцінювався як „ознайомлення учнів з наявністю екологічних проблем”, то нині ситуація покращилась: майже 45% респондентів обрали позицію «кількість годин відповідає кількості екологічних тем». Проте залишається чимало й таких, хто зазначив недостатність часу і його нестачу насправді – разом 51,7%, втім, це менше проти 69,3% у 2005-2007 роках.

Отже, за параметром часу, відведеного на вивчення екологічного змісту, спостерігається позитивна динаміка.

Важливими для формування екологічної компетентності є способи, якими знання передаються і засвоюються, тобто методи і форми вивчення наявного екологічного матеріалу і те, наскільки вони сприяють формуванню вмінь аналізувати і оцінювати ситуацію, приймати самостійні рішення.

В ході проведеного анкетування пропонувалось питання: «Які методи Ви найчастіше застосовуєте у екологічному вихованні учнів на уроках? Позначте цифрами від 10 – „найчастіше” до 1 – „у край рідко”».

- Лекція
- Бесіда
- Підготовка повідомлень, рефератів
- Рольові ігри
- Екскурсії
- Дискусії
- Конкурси, вікторини
- Досліди
- Інші: які саме?.....

Проведений у 2005-2007 роках підрахунок загальної кількості балів, наданих вчителями кожному з методів, дозволив розподілити методи таким чином:

1 місце – бесіда

2 місце – дискусії

3 – екскурсії. Близько до них за кількістю наданих балів – підготовка повідомлень, рефератів. Також близькі між собою такі методи, як конкурси і лекції. Далі у порядку зменшення кількості наданих вчителями балів: рольові ігри, досліді. Окремо відзначено захист проектів. Для зручності порівняння із сучасними даними наведемо дані у таблиці.

Таблиця 3.

Найпоширеніші методи екологічного виховання, застосовувані на уроках

Місце	2005-2007	2020
1	бесіда	дискусії
2	дискусії	бесіда
3	екскурсії	підготовка повідомлень, рефератів
4	підготовка повідомлень, рефератів	конкурси
5	конкурси	екскурсії
6	лекції	рольові ігри
7	рольові ігри	лекції
8	досліді	досліді
9	інше : захист проектів	

Загалом, ситуація змінилась дуже мало і потребує додаткових досліджень, уточнень. Місце кожного з наведених методів змінилося на 1-2 позиції, що може бути пов'язано із суб'єктивними причинами і наразі не братися до уваги.

Отримані результати доцільно порівняти з відповідями на наступне питання: Які методи Ви найчастіше застосовуєте у екологічному вихованні учнів у позаурочний час? Позначте цифрами від 10 – „найчастіше” до 1 – „у край рідко”.

- Лекція
- Бесіда
- Підготовка повідомлень, рефератів
- МАН
- Масові заходи (тематичні вечори, театр)
- Рольові ігри
- Дискусії
- Практичні акції (озеленення, прибирання території)
- Конкурси
- Досліді
- Інші: які саме?.....

Таблиця 4.

Найпоширеніші методи екологічного виховання, застосовувані у позаурочний час

Місце	2005-2007	2020
1	практичні акції	практичні акції
2	бесіда	конкурси
3	підготовка повідомлень, рефератів	підготовка повідомлень. рефератів
4	МАН, дискусії, конкурси	дискусії
5	масові заходи (тематичні вечори, театр)	рольові ігри
6	лекція	досліди
7	досліди	лекція
8	рольові ігри	МАН

Першість серед методів і форм екологічної освіти у позаурочний час заслужено і логічно тримають практичні акції. Незмінною залишається позиція підготовки рефератів і повідомлень – методів, застосування яких сприяє формуванню вмінь здобувати і систематизувати інформацію з різних джерел. Загалом, у 2005-2007 рр. набагато рідше застосовувалися методи, що передбачають вибір і прийняття рішень, аналіз і оцінку ситуацій. Найменш використовуваними методами у 2005-2007 роках були досліди і рольові ігри, тоді як у 2020 році це лекції і участь у МАН. Значущість рольових ігор зростає і вони перемістилися з останньої 8-ї позиції у 2005-2007 рр. на 5-ту у 2020 році.

Отже, як за змістовим наповненням, так і за методами динаміку екологічної освіти можна вважати позитивною. Перспективи подальших досліджень пов'язані із поглибленим вивченням і розробкою новітнього навчально-методичного забезпечення екологічної компетентності учнів.

Література

1. Пустовіт Н.А. Дослідження екологічної компетентності школярів / Н.А.Пустовіт // Проблеми якості освіти: теоретичні і практичні аспекти. – Матеріали методологічного семінару АПН України, 15 листопада 2006 р., Київ. – К.: СПД Богданова А.М., 2007. – 336 с. С.204-208.
2. Пустовіт Н.А. Практика формування екологічної компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. – Збірник наукових праць. – Вип.. 10. т.1. – Кам'янець-Подільський – 2007. – С. 370-378.